

ولار جولىمەن بىر گە تىانشان قويناۋىن ماڭگىلىك تۇراعى ەتتى

□ انار بۇلت / شىنجاياك گازەتىنىڭ ئەملىشى لىۋ مىڭمىڭ

“مايتاۋ ـ كۇشار تاس جولى جۇڭگونىڭ تاس جول قۇرىلىشى تارىخىنداعى ۋىىر بەلەس. ۋسى جولىدى جاساۋ ۇۋشىن، جىيىنى 168 جول سالۋىشى كوماندىر ـ جاۋىنگەر ومىرلەرىن ارنادى، ولاردىڭ شىندە ەڭ ۇلكىنى 31 جاستا، ەڭ كـ شىسى 16 جاستا“. 5 ـ ايدىڭ 12 ـ كۇنى شۇرما قۇرباندار قابىرستاندىعىندا نىلقى اۋداندىق ۇورت ۇسۇندىرۋ، قۇتقارۋ ـ كۈمەكتەسۋ ۇلكەن اترەتـ نىڭ 20 نەشە ۇورت ۇسۇندىرۋىشى كوماندىر ـ جاـ ۇىنگەرلەرى جول سالۋىشى ساقا جاۋىنگەر، قۇرـ باندار قابىرستاندىعىنىڭ باسقارۋشىسى چىن جۇنگۇيـ دىڭ باستاۋىندا قاھار مان قۇرباندار رۇحىن جانە جول سالۋىشى كوماندىر ـ جاۋىنگەرلەردىڭ اۋەلكى مافسانى مەن بورىشنى ۇعىندى.

1974 ـ جىلى جول سالۋىشى سان مىڭ كوماندىر ـ جاۋىنگەر تىيانشانعا بارىپ، 10 جىل جاپالى كۇرەس جۇرگىزىپ، سولتۇستىككە مائىتاۋـ دان باستالىپ، وڭتۇستىككە كۇشارعا تۇتاساتىن ەلىمىزدىڭ باتىس بولىك شەكارا وڭىرىندەگى الـ ەاشقى ەمەلەكتەت قورعانىسى تاس جولى — مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى قۇرىلىسىن باستادى، 1983 ـ جىلى 9 ـ ايدا سالىنىپ بولپ، اۆتوكولىك قاتناـ دى. بۇل دۇنيەدەگى “اسپان جولىدا” ۴ر 2 ـ 3 كىلومەتر جولىدى ۋىىر ادال رۇح قورعاپ جانىر، پارتيما مەن حالقاتقا ادالدىغىن كۈكەيدە ساقاتعان ولار جولىمەن بىرگە تىيانشاننىڭ قويناۋىندا قالىپ قويدى.

ۋىىر بۇ نان، ومىرلىك كۇزەتۋ

نىلقى اۋدانىنداعى مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى مەن S315 ەمەلەكتەت تاسى جولىنىڭ قىيلـ سىنداعى شۇرما قۇرباندار قابىرستاندىعىندا جول سالۋىشى ساقا جاۋىنگەر چىن جۇنگۇي ۋسى ارانى 30 نەشە جىل تاباندىلىقىەن كۇزەتتى. ەسكە اۋعا كەلگەن ەكسكۇرسىيالۋىشلارعا ۴رەت كەزدەسـ كەفەندە، ول لىعى “ۋىىر بۇ ناننىڭ” خىكاياسىن ايتىپ بەردەدى.

1974 ـ جىلى بۇرنىعى اسكەرى سىتەر كۈيەـ تەتتى قۇرىلىشى اسكەرلەر 4 ـ قۇرىلىس رايونى بۇيرىق تاپسىرىپ الپ، قاراستىلىغىنداعى 13 مىڭنان استام قۇرىلىشى اسكەردى باستاپ شىنجاڭنىڭ تىيانشانما مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىن جاساۋعا بارادى.

(باسى 5 ـ بەتتە)

بۇل ساندى مالەيت ۋىىرىنىڭ جولىن ۋىىرى قۇعان سان ۇرپاق مۇنايشىلاردىڭ كۇرەس نىساناسىنا اينالغان. ۴ر ۇلت كادر، جۇـ مىسشى ـ قىزمەتشلىرى قىسمعا شىداپ، بۈگەت ـ كەدەرگىلەردى الاستاپ، تاباندىلىقىەن ۇندىرىس جۇرگىزىپ، ۇندىرىس شايقاتارىن بىرىنەن سوك ۋىىرىن ورىستەتىپ، مۇناي الپىنىڭ ۇندىرىس كۈـ لەمىن توقتاۋسىز ۇلعايتىپ، شىكى مۇنايدىڭ ۇنىم مولىشىرىن تىڭ ساتىعا كۈتەردى.

مادەنىيەت جانە مۇراجاي ەكەمەسىندە “مۇزات مۇنارا، مۇز ادام” دەگەن ايتەن لىلىنگەن سۇرەتتى ارزۇ بالا كۇنىنەن كۈرۈپ ۇستى. 1966 ـ جىلى 2 ـ ايدىڭ 29 ـ كۇنى مايىۋلاق 2 ـ ۇنومرلى قۇدىعى بۇرعالانىپ 500 مەتىرلىك جەر قاياتىنا بارغاندا، كەكتە سۇ اتقىپ شىعادى. قالـ شىلداغان قىس كەزى، سۇ قۇدىق تۇيىنەن اتقىپ شىعىپ، قايتا جەرگە قۇيىلعاندا قۇدىق سورەسىنە شاشراپ، مۇز بولپ قاتىپ، داۋ مۇز مۇنارا قاـ لىپىتاستىرادى. اتقىعان سۇدى تىزگەندەپ، 2 ـ ۇنومرلى مۇناي قۇدىغىن قاتەردەن قۇتقارۋ ۇشىن، جۇمىششارلار گرۇپپىعا ۋولىنىپ، ۋىىر گرۇپپا، ۋىىر گرۇپپادان كەزەكپەن اۋسىپ ارپاـ لىسقا تۇسەدى. ۴ر جولى جۇمىششارلار بۇرغىلاۋ تەكشەسىنە شىعىپ كۈپ وتپەي، شاشىراعان سۇعا

تىيانشاندى ەندەي وتەتتىن مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى 4 مۇزدى اسۇدان اسىپ ۇتىپ، 5 وزەندى كەسىپ ۇتىپ، 3 اسقار تاۋ تۇنەلىن باسىپ ۇتىپ، 100 نەشە كىلومەتر قۇلاما قۇزدارـ دان وتەدى، كۈپ ساندى قۇرىلىسىن جۇرگىزۋدە تاۋ تەسىپ، تاس جارۋعا تۇرا كەلەدى، جۇمىسى جاپالى، حاۋىپ ـ قاتەرى زور، ىلگەرىندى كەينىدى 168 جول لەرىن ارنادى، سونىڭ شىندە چىن جۇنگۇيدىڭ جاۋىندـ گەر سەرىكتەرى دە بار دەدى.

1980 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 8 ـ كۇنى تىيانشاـ نىڭ قويناۋىندا سىرەك كەزدەستەننى قارىلى بوران بولادى. ەمال ۋسى جەردە مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىن جاساپ جاتقان قۇرىلىشى اسكەرلەر بەـ گىلى ۋولىمىنىڭ 1500دەن استام كوماندىر ـ جاـ ۇىنگەرى تىيانشان قويناۋىندا قامالپ قالادى، تەلەـ فون جەلىسى دە ۇزىلىپ قالادى. نولەدن تومەن 30 نەشە سەلتىتى گرادۇستىق اۋا رايىنىدا 21 جاستامى جاڭا اسكەر چىن جۇنگۇي بانچاڭ جىڭ لىنشۇ، ورنىنباسار بانچاڭ لو چىياڭ جانە جاۋىنگەر سەردـ گى چىن ۇيشىگەن بىرگە بۇيرىق بويىشما ۋسى

بولىمگە كەلىپ بۇيرىقتى جەتكىزدى: ۇزىن قۇتقارۋ، ۇزارا قۇتقارۋ ورىستەتىپ، قاسات قاردى نازالاپ، جولىدى اشىپ، تاۋ ەتەگىندەـ گى اسكەرى ۋولىمىنىڭ قۇتقارۋ ـ كۈمەكتەسۋدـ نە سايكەسۋ كەرەك.

“ۋىىر تورەتۇمىز قاسقىردان قورعاناتىن ۋىىر ناگان جانە 20 نەشە بۇ نان عانا لىپپىز، جولىداى قاسات قاردىڭ ۋىىر مەتردەن تەرەڭ ەكەندىگەن قايدان بىلىەلىك، باستايتىندا ارەڭ جۇردىك، سۈڭىندا امالسىز ۋرمەلەدىك، تاغى قارىلى بورانعا تاپ بولپ، 3 كۇن، 2 ۇتۇن قاماـ لىپ قالدىق، الپ جۇرگەن بۇ نانمىزدان بىرەۋ عانا قالدى“. چىن جۇنگۇي قاردان جاسالغان تۇـ راقىتارىنداعى سۇيەكتەن وتەتتىن سۇقتىڭ ۴لىى كۇنگە دەيىن ەستەن شىقپاعانىن ايتتى.

قىستىلاپقا شاقىتا، بانچاڭ جىڭ لىنشۇ ەڭ سۈڭى بۇ ناندى الپ شىعپ: “چىن جۇنگۇي جاڭا اسكەر، جاسى ەڭ كىشى، بۇ ناندى ۋسى جەسىن“، ـ دەيتى. بانچاڭنىڭ بۇيرىغىمەن چىن جۇنگۇي كوزى جاساۋراپ تۇرپ، الگى بۇ ناندى جەپ الپتتى. بانچاڭ جىڭ لىنشۇ كوز جۇمدى، ورنىنباسار بانچاڭ لو چىياڭ دا كوز جۇمدى، چىن ۇيشىڭ مەن چىن جۇنگۇي اۋىر ۇسك شالىپ، امان قالدى. سۈيلەپ ۋسى اراعا كەلگەندە، چىن جۇنگۇي بۇرىلىپ كوز قىيىغىنداعى جاستى ۇسۇرتىپ قويدى، نىلقى اۋداندىق ۇورت ۇسۇندىرۋ،

▲ مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىنىڭ كورنىسى.

► تىيانشاندى ەندەي وتەتتىن مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىنىڭ جالىپى ۇزىندىعى 562.75 كىلومەتر، 4 مۇزدى اسۇدان اسىپ وتەدى، 5 وزەننەن كەسىپ وتەدى، جول سالۋىشى كوماندىر ـ جاۋىنگەرلەر ۇنەمى تەڭىز دەڭگەيىنەن 3000 — 4000 مەتر يىكىتتىكەگى جول بوـ لىگىندە جول جاسادى، كەز كەلگەن ساتتە ۇلم مەن ۇمىردىڭ سىناعىنا دۈۈپ كەلەدى.

□ سۇرەتتەردى مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى مۇراجاىى

بەرگەن

قۇتقارۋ ـ كۈمەكتەسۋ ۇلكەن اترەتىنىڭ سايباسى جەتەكشىسى شۇي چۇاڭنىڭ ەرىكسىزدەن قولىن كۈتەرىپ، قۇرمەت ۋىلىدىردى. “مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىن سالۋ ۇشىن، تۈگەرىدىنىڭ ارداگەر قۇربانداردىڭ جىر ەتەرـ لىك قاھاراماندىق ەرىكتەىرى ۇرىبىرمىزدىڭ ەستەن شىعارماۋىمىزعا تاتپىدى، مەن اناعۇرلىم بەدىك سەنىمەن، اناعۇرلىم اسقاق جىگەرەمەن داڭقتى دا ۇلى ۇورت ۇسۇندىرۋ سىستەرىنە ات ساـ لىسامىن“، ـ دەدى شۇي چۇاڭنىڭ.

رۇختى جالغاستىرىپ، كۇش ـ قۇلاتى جەتكىزدى

قارامايلى قالاسىنىڭ مائىتاۋ رايونىنداعى مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى مۇراجايسىندا ەكسكۇرسىيالۋعا كەلگەن ۴ر ۇلت كادر ـ بۇقاراـ سىنىڭ اياعى ۇزىلمەيدى.

“جول سالۋىشى كوماندىر ـ جاۋىنگەرلەرـ دىڭ اسا جاپالى شارت ـ جاعايدىدا جول جاساپ جاتقان سۇرەتتەرىن كۈرۈپ، ولاردىڭ حاۋىپ ـ قاتەردەن تايىسالمائىتىن، وتان ۇشىن ۇزىن ارنايـ تىن رۇحىنان قاتتى اسەرلەندىم“، ـ دەدى قارامايـ لى قالالىق خالىق شىپاخانىسى (جۇڭي شىپاخاناـ سى) ەدارى ـ دارەك ۋولىمى پارتيما يىچەپىكاسەـ نىڭ شۇجىى جاڭ ۋي ەكسكۇرسىيالاپ بولغان سۈك اسەرلەنىپ.

مۇراجايدىڭ كۈرمە سورەسىندە قۇربان

لى شانگو قالدىرىپ كەتكەن ۋىىر ۇجۇن ۴ادىيال مەن ۋىىر قول ساعات بار ەكەن.

“لى شانگو نەگىزگى قۇرىلىس قۇرىلىسنى اسكەرلەر 12 ـ تارماق اترەتتى 112 ـ تۋانى 3 ـ يىڭى 7 ـ لپانىنىڭ جەتەكشىسى، بەل سىرقاتى مەن اشقازان اۋرۇنىنا شالدىققان. 1976 ـ جىلى 7 ـ ايدا قۇرىلىس كەزىندە ونىڭ ايەلى زىڭ جاۋيىڭ جۇڭي دارىلەرىن الپ ۇحاننان وعان امانداسا كەلدى. اسكەرى ۋولىمىنىڭ ەرەجەسى بويىشما ول ۴اسلى دەمالسا بولاتىن، الايدا قۇرىلىس مەرـ زمىسى تىعىز، مىسندەت اۋىر بولعاندىقتان، لى شانگو قۇرىلىس ورنىنان ايرىلمادى، قايتا جاـ ۇىنگەر سەرىكتە تاپسىرىپ، ايەلىن تاۋعا الپ شىقتى. 7 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى زىڭ جاۋيىڭ كەلـ گەننەن كەينىڭى 3 ـ كۇنى تۇستەن كەيىن لى شانگو قۇرىلىس ورنىندا قۇلاپ تۇسكەن تاۋ تاسىنىڭ استىندا قالىپ، باقىتقا قارسى قۇربان بولدى. ول قالدىرىپ كەتكەن ۋىىر ۇجۇن ۴ادىيال مەن ۋىىر قول ساعات زىڭ جاۋيىڭگە نەشە ونداـ عان جىل سەرىك بولدى“. مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى مۇراجاينىڭ باسىعى بىي جۇڭيىنىڭ ايتۇىدـ شا، 2019 ـ جىلى قارامايلى قالاسى مائىتاۋ رايونـ دىق پارتكوم مەن رايوندىق ۇكىمەت مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى مۇراجاينىن سالعاندا، زىڭ جاۋيىڭ ۋسى 2 قاستەرىلى زاتىن جىلۋعا اتناـ عان ەكەن.

بىلىئر 6 ـ ايدىڭ 12 ـ كۇنى مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى مۇراجاىي اشلىدى. 70 نەشە جاستامى جول سالۋىشى ساقا جاۋىنگەر جاۋ يۇڭي ەكسكۇرسىياـ لاۋعا كەلدى، ونىمەن بىرگە تاغى بۇكىل ەلدىڭ جەر ـ جەرىنەن كەلگەن 46 جول سالۋىشى ساقا جاـ ۇىنگەر بار دەدى.

قۇربان چىن جىياۋۇ قۇربان بولۇدىڭ الدىندـ دا قالدىرىپ كەتكەن كۇندەلىك، ساقا جاۋىنگەر شيا شۇنىيىدىڭ دەنەسىندە 25 جىل جۇرگەن تاس تۇپىرىشك... مۇراجايداعى جاۋىنگەر سەرىكتەردـ نىڭ ارتىندا قالعان زاتتار مەن پايداالانغان بولات بۇرىعى، قايلاب، كەن شامى، تاغى سۇقتان قورعانۋ ۇشىن كىيگەن تەرى شىشكىتەردى كۈرگەندە، جاۋ يۇڭي جاۋىنگەر سەرىكتەرىمەن بىرگە تىزە قوسىپ، مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىن سالغان كەزدەـ رىن مىسكە الدى.

“جولىدى تەڭىز دەڭگەيىنەن 3000 — 4000 مەتر بىيىك جەردەن سالاتىنبىز، ول جەردە قاسات قار جىلدار بويى ەرمەي جاتادى، ۇلتىرا كۇلگەن ساۋلە وتە كۇشتى بولادى. اق قار كوز قاراتپاي، كۈپتەگەن جاۋىنگەر سەرىكتەرىم قاردان كوز قارىمۋ اۋرۇنىنا شالدىقتى، ونىڭ ۇستىنە سۇيق، وتتەگى تاپشى بولغاندىقتان، بارلىق ادامنىڭ قايـ عى ۇسىسىپ، ەرنى ويسىپ كەتەتتىن، تاغى قار كوشكىنى، وپىرىلۇ سىياقتى كەزدەيسوق جاعدايـ لارعا تاپ بولامىز، كەز كەلگەن ساتتە ۇمىر مەن ۇلىمىنىڭ سىىناعىنا دۈۈپ كەلەتىنبىز“.

جاۋ يۇڭيىدىڭ تىلىشىگە ايتۇنىشما، سول كەزدە اسكەرى ۋولىم اراسىندا مىناداي سوز تارالپتى: “ستىق قانىمىزدى تىيانشاندا تۈگىپ، جان

قالالاردىڭ ۋىىرى، سونداي ـ اق زەرەتتەۋ، وقۇ، ساياحاتتاۋدى ۋىىرشاما ەرتە ورىستەتكەن جەر. 1955 ـ جىلى بۇرعالانغان 1 ـ ۇنومرلى قۇددى قاـ رامايلى تارىخىنىڭ جادىگەرى بولپ، مۇنايشىلارـ دىڭ قاجىرلىلىقىەن جول اشۋ، قالىقتىسز ۇلىس قوسۇ رۇحىن جالغاستىرىپ، بازارلى كورنىسى اۋـ ماقىتارىنىڭ بىرىنە اينالدى. مايىۋلاق دۇنيە جۇـ زىندە سىرەك كەزدەستەننى تاييەي مۇناي اشىق كورىنىپ جاتانتىن جەرلەردىڭ ۋىىرى ساـ نالادى، ۴ر جىلى قىرۋار ساياحاتىشلار ونىڭ اتاعىنا جىعىلىپ كەلىپ قايتادى. قارامايلى قالاسى مادەنىيەت جانە مۇراجاي ەكەمەسى (كۈرمە سارايى) قارامايلى مۇناي ونەر كاسىبـ نىڭ وكشە كۈتەرۋەدن قانات قاسىپ كۈككە سامعاۋىندا دەيىنگى بارىستى كورسەتەدى، ساـ رايىعا 1 ـ بۇىن مۇنايشىلار تۇروران جەر تۈلەـ نىڭ، قولدانغان ماي شامىنىڭ قالپىنا كەلتىرىلـ گەن ۇلكىسى قويىلعان...

تارىخ ـ ەڭ تاماشا وقۇلىق. 5 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنى خالىقارالىق مۇراجاي كۇنىندە قارامايلى قالاسى مادەنىيەت جانە مۇراجاي ەكەمەسى (كۈرمە سارايى) كەشەگى وتكەن كۇندەر جايلى اعا بۇنىدار شەرتكەن اڭگەملەردى تىسڭداۋ، مۇناي تۇرالى علمي ساۋات ـ بىلىمدەر لەكسىياـ

100 جىلدىق كۇرەس جولىندا جاڭا ساپارعا اتتانايتىق

قۇيمىز كىم ۇشىن؟ ەمەلەكتەنىڭ ايسىنىن، ارپىماـ نىڭ ابدىنىن سەرىپلىۋ ۇشىن؛ باقت قايدا؟ سان مىڭ وتباسىنىڭ باس قوسۇنىدا، سول ۇشىن ەرى ـ زايتىشلار 10 جىل بويى بولەك تۇردى“.

ەڭ كۈرىكتى تاس جول بۇكىل ەلگە تائىلدى

۴ر جىلى 5 ـ ايدىڭ سۈمگىنان 6 ـ ايدىڭ باـ سىنا دەيىن بۇكىل ەلدىڭ جەر ـ جەرىنەن كەلگەن ۇوز كۈلىگىمەن ساياحاتتاۋ اۋەسكەرلەرى شىنجياىغا كەلگەننەن كەيىن تۈتە مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىنا تارتادى. جارتى جىلدان استام ۋاقت نىسقىۋ مەزگىلىشەن سۈك، ۋسى “جۇڭگوداعى ەڭ كۈرىكتى تاس جول“ اتالغان تىيانشان تاس جولى ويانادى.

يرەلەڭدەگەن مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىندا جۇرسەڭىز، ۋىىر جاعى قۇلاما، ەندى ۋىىر جاعى تەرەڭ شاتقال، كورنىسى ناڭعاچايىپ، حاۋيتى دە كۈرىكتى. تاۋلى ۇڭىردىڭ اۋا رايى قۇبىلماي، كەيدە جاڭبىر، كەيدە قار جاۋادى، ۋىىر كۇنىدە ۇتۈرت ماۋسىم، 10 شاقىرىمىدا قۇساماعان كۇندى كۈرۈگە بولادى.

مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىنىڭ جالىپى ۇزىندـ دىعى 562.75 كىلومەتر، مۇنىڭ شىىندەگى 280 كىلومەتردەن استام جول بولىگى تەڭىز دەڭـ گەيىنەن 2000 مەتردەن بىيىك اسقار تاۋ، تەرەڭ شاتقالدارعا سالىنعان، قارىلى تاۋ، شاتقال، وزەن، جايلاۋ، سازدىق سىياقتى كۈپـ تەكەن كورنىستەر كوز تارتاندى، «جۇڭگو ەمەلەكتەت جاعر اياپاسى» جاعىنان “تىيانشاننىڭ جوتاسىنان ەندەي وتكەن كورنىسى داغىلى” دەپ باعالانغان، ەل ۇشى ـ سىرتىندا اسا جوـ عارى مارتەبتەگە جانە نىقپالعا يە.

سۈڭى جىلدارى مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولى ايرىقشا ۇلكىلىك سىياتى بار شىنجياىدا ۇوز كۈلىگىمەن ساياحاتتاۋدىڭ “يىتتەرەتتەگى تاـ نىمالى تاس جولعا” اينالدى، ساياحاتنىڭ قاۋىرت كەزىندە ۋىىر كۇندە وتەتتىن اۆتوكولىك 10 مىڭنان اسادى. كۈپتەگەن ۇوز كۈلىگىمەن ساياـ حاتتاۋىشلار ۋسى “جۇڭگوداعى ەڭ كۈرىكتى تاس جولدا” ۇجۇرىپ، شەكسىز كورنىستى تاماـ شالاپ، رۇحانى سىننان ۇتۇدى قاپىلدايدى.

“بۇگىن ۇمىزدىڭ ۋسى تاس جولىدا ۇجۇرۇدـ جىزدى سول جىلدارىداى جول سالۋىشلاردان، سول ەڭ سۇيىكتى ادامداران” بولە قارارۋعا بولمايدى“. نىلقى اۋداندىق قوسىنان شەگىنگەن اسكەرلەر سىتەرى ەكەمەسى پارتيما ياساشلىق گرۇپپاسىنىڭ شۇجىى جۇ فىان بىلاي دەدى: جول سالۋىشى كوماندىر ـ جاۋىنگەرلەر قارا قۇيرىق تا كۈرە سالا قاشاتىن اسۇدا تۇنەل جاساپ، جاتتىق جول سالىپ، جاي ادامداردىڭ ويىنا كەلمەيتىن جاپا ـ ماشاـ قاتتى جەڭدى. 168 جول سالۋىشى كوماندىر ـ جاۋىنگەر تىيانشان قويناۋىندا ماڭگىلىك ۇيقىعا كەتىپ، مائىتاۋ ـ كۇشار تاس جولىنىڭ ترگە تاسىنا اينالدى، قارىلى شىڭدار مەن شىرشالار ولاردىڭ ەڭ ادەمى كەلمەتتەـ رنىڭ كۋاسىنا اينالدى.

سى سىياقتى ۋىىرسىپىرا جەلىلەس قىمىلدار ورىستەتتى. “قىمىلدا ۋىىر ۋىىر تۈپ ەرىكتەـ لەردى ۇسۇسىندىرۋشى بولۇعا شاقىردىق، ولاردىڭ بارلىعى قارامايلىنىڭ اعا بۇىن مۇنايـ شىلارى. ولار جـاندى خىكايالارمەن ەكسكۇرسىيالۋىشلاردى سوناۋ الاۋلى جىلدارـ داعى وتكەن سىتەر ەلەسىنە جەتەلەدى“. قىزـ مەتكەر لى ناننىڭ تانىستىرۇنىشما، 5 ـ ايدىڭ 24 ـ كۇنىنە دەيىن ۋسى مادەنىيەت جانە مۇراجاي ەكەمەسىى يىپىل جىيىنى 16 مىڭ ادامنان (رەت) استام ەكسكۇرسىيالۋىشنى قاپىلداغان.

1980 ـ جىلى تۇعان 3۰ ـ بۇىن مۇنايشىى “جاڭ گى اسكەردەن قايتقان سۈك سىرىتتا قىزمەت سىستەۋ ورايىنان باس تارتىپ، مۇناي الاپىنا قايتا ورالدى. “1955 ـ جىلى اتام قىزمەتـ تەستەرىمەن بىرگە مايىۋلاق 1 ـ ۇنومرلى قۇـ دىغىنىڭ سورەسىن ورناتىپتى، قازىر ول ارا ندـ شاندىق كورنىسى تۇيىنىنە اينالغان. مەن ۇنەـ مى ەكسكۇرسىيالۋعا قىزمەدى ەرتىپ بارامىن، ول بالا كۇنىنەن ۋسى تارىختى ۋىىلىپ وسسە، قازىرگى تۇرمەسىمىزدى قادىرلەپ جانە وعان العىسى ايتىپ، قىزىل گەندى جالغاستىرىپ، العا ياسۇنىما كۇش ـ قۋات السا ەكەن دەيىمىن“، ـ دەيدى جاڭ گى.